

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	Fakulta sociálních studií
Fakulta	Sociální psychologie
Obor řízení	<i>Mgr. et Mgr. Jitka Lindová, Ph.D.</i>
Uchazeč	Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy; Národní ústav duševního zdraví, Klecany
Pracoviště uchazeče	<i>Beze slov: funkce neverbálních vodítek a signálů v interpersonální komunikaci</i>
Habilitační práce (název)	Prof. PhDr. Daniela Slančová, Ph.D.
Oponent	Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
Pracoviště oponenta	

Text posudku (rozsah dle zvážení oponenta) ...

Habilitačná práca spracúva (domnievam sa, že vždy) aktuálnu a dôležitú tému neverbálnej interpersonálnej komunikácie. Má podobu súboru originálnych už publikovaných alebo na publikovanie podaných štúdií prítomných v podobe príloh. Dva texty v českom jazyku boli pôvodne vydané ako súčasť kolektívneho monografického diela a majú prehľadový, rešeršný charakter; 6 štúdií (v anglickom jazyku) bolo publikovaných v prestížnych zahraničných a domácich časopisoch, teda prešli už recenzným konaním, jedna štúdia (rovnako v anglickom jazyku) bola na publikovanie podaná.¹ S výnimkou jednej z nich (Príloha 7) ide o výstupy početnejších či menej početných výskumných kolektívov, čo podľa môjho názoru len zvýrazňuje výskumný potenciál uchádzačky: schopnosť pracovať vo výskumnom kolektíve, čo so sebou nevyhnutne nesie schopnosť vedeckej diskusie, prispôsobenia sa, ale aj zúročenia výskumných potencií, je jedným z dôležitých znakov úspechov súčasného vedeckého bádania, vytvárajúceho aj predpoklady pre úspešné pedagogické pôsobenie, čo, okrem iného, dokazuje napr. aj výrazná účasť študentov v jednotlivých výskumných aktivitách. O výraznom podiele uchádzačky na priložených štúdiách podľa informácií z Úvodného komentára niet pochyb: explicitne sa vymedzuje zástoj autorky predovšetkým ako autorky dizajnu štúdií, organizátorky priebehu výskumu a analyzátkory získaných výsledkov.

Dôležitou súčasťou habilitačnej práce je spomínaný *Úvodní komentář*, ktorý v šiestich kapitolkách poskytuje širší teoretický, metodologický a názorový kontext predstavovaného výskumu ako celku, ako aj jednotlivých skúmaných javov, procesov a výsledkov, ku ktorým sa dospelo.

Ústrednými pojmami, s ktorými sa v habilitačnej práci operuje a na ktorých je postavený výskum, sú koncepty komunikačných signálov a interakčných orientátorov („vodítka“²). Ich chápanie sa odvíja z komplexného, integrujúceho, interaktívneho, holistického chápania komunikácie. Komunikačné signály sú predstavené ako viac špecifické a aktívne jednotky

¹ Pravdepodobne nedopatrením sa v mojom exemplári tlačenej habilitačnej práce nachádza štúdia *Effect of Partnership Status on Preferences for Facial Self-Resemblance* dvakrát – raz ako súčasť Prílohy 2, raz ako Príloha 9.

² Vzhľadom na nespisovnosť pomenovania vodítka v slovenčine a na jeho terminologický charakter používam českú podobu termínu v úvodzovkách.

komunikácie; „vodítka“ sa chápu ako prejavy, vlastnosti, ktoré nie sú použité zámerne, príp. ani vedome s komunikačným cieľom, no aj napriek tomu môžu mať vplyv na správanie a vnútorný stav iných. Univerzálne podložie oboch javov je vytvárané ich sociálnou povahou a významnou úlohou, ktorú zohrávajú v medziľudských vzťahoch.

Všetky predstavené štúdie si všímajú signály a „vodítka“ ako formy regulácie medziľudských vzťahov. Prehľadová štúdia (Príloha 1) zhrňa poznatky o sociálnej percepcii obličaja ako statického „vodítka“; Príloha 2 obsahuje štúdiu, ktorá naznačuje ambivalentné chápanie obličajových znakov: rovnaké obličajové znaky môžu poukazovať tak na genetickú zdatnosť, ako aj na negatívne vnímané osobnostné vlastnosti (dominancia). Z hľadiska výskumu vzťahu dospelý – dieťa je významnou štúdiou (Príloha 3) o hodnotení akustických signálov produkovaných dieťaťom (predovšetkým rôznej kvality plaču dojčiat) zo strany dospelých. Ukázalo sa, že bez ohľadu na pohlavie a doterajšiu skúsenosť dokázali probandi veľmi spoľahlivo odlišiť negatívne detské vokalizácie od pozitívnych. Dokazuje, že ľudia sú schopní do istej miery kontext, resp. vnútorný stav dieťaťa domyslieť na základe vnímanej intenzity a valencie percipovaného zvuku, čo sa interpretuje ako prejav uplatnenia všeobecného komunikačného systému cicavcov postaveného na priamom pôsobení akustického signálu.

Dôležitosť sociálneho kontextu, sociálneho vzťahu a vzájomnej interakcie (taká výrazná pri osvojovaní humánnej reči), sa ukázala aj v štúdiách sledujúcich tréning vokalizácie podobnej ľudskej reči u papagája sivého (Príloha 6, 7): motivácia k porozumeniu zámeru a k zdieľaniu kódu môže existovať len u jednotlivcov, ktorí sa vnímajú ako zástupcovia rovnakej kľúčovej sociálnej skupiny (dyády); najsilnejšou motiváciou vokalizácie trénovaných papagájov je prehlbenie vzťahu k ľuďom; ako kľúčová sa ukázala aj kvalita prívetivosti trénerov vo vzťahu k trénovaným vtákom.

Druhým rámcovým okruhom habilitačnej práce je výskum signálov a „vodítok“ vo vzťahu k partnerskému výberu a vzťahu (predovšetkým v prílohách 2, 4, 5, 8, 9). Štúdia v Prílohe 4 ukazuje na dôležitosť výrazu obličaja, výrazov očí, úsmevu a smiechu. Okrem všeobecných signálov („vodítok“) atraktivity sa pri preferencii partnera prejavujú odlišné prístupy založené na homogamii (skôr u zadaných ľudí) a heterogamii (skôr u nezadaných ľudí) na úrovni fyzického vzhľadu – Príloha 9. Dôležitú úlohu v partnerskom vzťahu, tak na jeho začiatkoch, aj v pokračujúcom vzťahu, zohráva koordinácia správania v zmysle pohybovej synchronizácie partnerov – Príloha 8. V štúdii v Prílohe 5 bol vytvorený a overovaný model opisujúci možnú variabilitu prejavov dominancie na báze dvoch dimenzií – moci a prosociality. Štúdia prináša dôkazy, že dominancia sa vo vzťahu nemusí prejavovať len určitým všeobecným vzorcom správania.

Všetky štúdie sa vyznačujú dôkladným dizajnom, ich prevažujúcou metódou je experiment a systematické pozorovanie. Časopisecké štúdie majú štandardnú kompozičnú štruktúru: úvod – metódy – materiál – postup – výsledky – diskusia – záver. Väčšina z nich prináša štatisticky podložené a následne interpretované argumenty. V opore aj v diskusii s rozsiahlou literatúrou a s pevným metodologickým základom prinášajú nové poznatky rozširujúce a prehľbujúce poznanie humánnej neverbálnej interakcie. Toto poznanie má prínos tak pre sociálnu psychológiu, ale aj širšie, pre ďalšie disciplíny, ktoré sa zaoberajú neverbálnou aj verbálnou komunikáciou.

Habilitačná práca ako celok má vysokú formálnu úroveň, je prehľadne usporiadaná a súbor štúdií spolu s úvodom vytvára koherentný celok.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta) ...

Napriek tomu, že ústredným motívom habilitačnej práce je neverbálna komunikácia a interakcia, na mnohých jej miestach sa priam núkajú väzby na komunikáciu verbálnu. Preto sa moje otázky, ktoré sú skôr diskusného a úvahového rázu, budú týkať práve tejto oblasti:

- Je možné nielen neverbálny jav/proces, ale aj verbálny komunikát (tvorený pri normálnych podmienkach intencionálne) chápať ako signál aj/alebo ako „vodítka“ vo vzťahu k percipientovi verbálneho textu? Mám na mysli napr. interaktívnu koncepciu štýlu, podľa ktorej sa o štýle uvažuje ako o spôsobe verbálnej interakcie, ktorý v konkrétnom komunikačnom akte nadobúda kvalitatívnu hodnotu; t. j. štýl verbálneho textu môže u percipienta vyvolať (produktorom nie vždy nevyhnutne mienený, resp. ani neuvedomovaný) účinok, t. j. mať vplyv na správanie a vnútorný stav iných?
- Je možné viesť paralelu medzi citlivosťou dospelých vo vzťahu k detskej vokalizácii (dospelý ako perceptor) a vysokou mierou prispôsobenia sa reči dospelých v komunikácii s malým dieťaťom (dospelý ako produktor) prítomnú vo zvukovej, lexikálnej, gramatickej aj pragmatickej stránke rečového prejavu, známou ako register reči orientovanej na dieťa (baby-talk) a preukázanou v mnohých jazykoch sveta?
- V štúdii v Prílohe 6 sa uvádza, že pri tréningu imitácie ľudskej reči sa ukázal efekt veku – po dosiahnutí pohlavnej zrelosti už sledované papagáje neprodukovali nijaké z trénovaných zvukových foriem. Možno pohlavnú zrelosť a s ňou súvisiaci vek chápať ako kritickú hranicu, po ktorej je „osvojovanie“ zvukových foriem ťažšie, resp. nemožné – podobne ako sa predpokladá kritické obdobie pri osvojovaní ľudskej reči?

Záver

Habilitační práce Jitky Lindové *“Beze slov: funkce neverbálních vodítek a signálů v interpersonální komunikaci”* **splňuje** —~~nesplňuje~~ požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Sociální psychologie.

V Prešove dne 15. 5. 2018

podpis